

prof. dr hab. Marta Białecka

Toruń, 6 maja 2024 r.

Instytut Psychologii

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja osiągnięcia naukowego dr Katarzyny Skałackiej pt. *Charakterystyka aktywności podejmowanych przez osoby starsze i starzejące się wspierających ich wysokie poczucie jakości życia*

W mojej recenzji opiszę i ocenię dokonania naukowe dr Katarzyny Skałackiej zgodnie z wymaganiami ustawowymi (art. 219, pkt. 1, Ustawa: *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 roku). Faktycznie oznacza to, że określe, czy Pani dr Skałacka posiada w swoim dorobku osiągnięcie naukowe stanowiące **znaczny wkład** w rozwój określonej dyscypliny (czyli 1 monografię naukową (...) **lub** 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów (...) naukowych **lub** 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe ect. (...)) oraz **wykazuje się istotną aktywnością naukową (..) realizowaną w więcej niż jednej uczelni (...)**. W związku z powyższym muszę na wstępie zaznaczyć, że Habilitantka zgłosiła jako swoje osiągnięcie naukowe – **monografię** pt. „Aktywne starzenie się jako wyznacznik poczucia jakości życia w późnej dorosłości” i **cykl** 6 artykułów napisanych w latach 2015 do 2023 (jeden tekst w druku) dotyczących związków między różnymi aktywnościami podejmowanymi przez osoby w późnej dorosłości, a ich dobrostanem psychicznym. Zwracam więc uwagę na to, że Habilitantka podjęła decyzję, aby uznać za swoje osiągnięcie i **monografię i cykl artykułów**. Nie są dla mnie jasne powody takiej decyzji, ale ponieważ artykuły i monografia są tematycznie powiązane i Habilitantka podaje jako tytuł swojego osiągnięcia *Charakterystykę aktywności podejmowanych przez osoby starsze i starzejące się wspierających ich wysokie poczucie jakości życia*, uznaję, że powinnam poddać recenzji i monografię i wskazany cykl artykułów. Struktura mojej recenzji będzie następująca: po pierwsze odniosę się do tytułu osiągnięcia, po drugie do cyklu artykułów, a po trzecie do monografii. Następnie opiszę i poddam ocenie tzw. pozostały dorobek naukowy (w tym aktywność naukową w innych instytucjach niż macierzysta uczelnia) oraz przedstawię konkluzję.

1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Pani dr Katarzyna Skałacka zajmuje się problematyką jakości życia w późnej dorosłości od prawie 10 lat, jeśli przyjąć, że pierwszy tekst opublikowany po doktoracie w tym obszarze to artykuł zatytułowany *Activities of the elderly and their satisfaction with life* i opublikowany w *Polish Journal of Applied Psychology* w 2015 roku (wraz z prof. Derbisem). Słowa kluczowe tego tekstu to: *aktywność, osoby starsze, jakość życia, subiektywny wiek, pomyślnie starzenie się*. W zasadzie te same słowa kluczowe mogłyby zostać umieszczone pod autoreferatem, który zatytułowano: *Charakterystyka aktywności podejmowanych przez osoby starsze i starzejące się wspierające ich wysokie poczucie jakości życia*.

Po pierwsze, w tytule osiągnięcia pojawia się nowy termin *poczucie jakości życia*, a nie wyłącznie *jakość życia*, co skłoniło mnie do myśli, że Habilitantka w sposób pogłębiony zaanalizuje terminologię, którą się posługuje. Myślę, że każdy, kto prowadzi badania nad dobrostanem osób w późnej dorosłości, dostrzega trudności w jasnym określeniu relacji między takimi konstruktami jak – *jakość życia, poczucie jakości życia, satysfakcja z życia, dobrostan, szczęście*. W przypadku pracy habilitacyjnej taki pogłębiony namysł nad konceptualizacją głównego konstruktu jest niezbędny, gdyż ważnym wkładem w naukę, a zwłaszcza w psychologię jako naukę społeczną, jest podejmowanie wyzwań doprecyzowania i klaryfikacji terminologii, której używamy. To, na ile próba klaryfikacji zaproponowana przez dr Skałacką była udana ocenię odnosząc się do monografii.

Po drugie, jako psycholog rozwojowy zwróciłam także uwagę, że w tytule osiągnięcia wspomniane są *osoby starsze i starzejące się*, co skłoniło mnie do myśli, że Habilitantka być może chce rozdzielić te dwie grupy, albo może zaakcentować, że nie interesuje jej jedynie określony wiek badanych (osoby w późnej dorosłości), ale także sam proces starzenia się. Chętnie w tym miejscu dopytałabym Habilitantkę o tę kwestię, szczególnie że w kilku miejscach monografii odwołuje się do definicji aktywnego starzenia Fernández-Ballesteros (2008), która stwierdziła, że *aktywne starzenie się jest trwającym całe życie procesem adaptacyjnym, mającym na celu maksymalizację zdrowia i samodzielności jednostki, promowanie jej funkcjonowania fizycznego i poznawczego, poczucia wpływu i kontroli oraz zaangażowania społecznego* (s.32 w Skałacka, 2023, strona w oryg. nieznana). Definicja nie wskazuje na określony wiek osób badanych, który jednak faktycznie powinien zostać ustalony i wybrany na podstawie jasnych kryteriów, gdy prowadzimy prace empiryczne (patrz np.

Straś-Romanowska, 2011). Na pytanie, jak ten wiek określa Habilitantka odpowiem w dalszej części recenzji.

Po trzecie, w tytule osiągnięcia jest zapowiedź pracy, która będzie miała charakter opisowy - mam na myśli sformułowanie *charakterystyka aktywności podejmowanych przez osob starsze i starzejące się*, co więcej będzie to charakterystyka tych aktywności, które wspierają *wysokie poczucie jakości życia*. Innymi słowy można oczekiwać, że Habilitantka przedstawi, podda klasyfikacji (?) aktywności osób starszych i w pogłębiony sposób opíše te aktywności, które stanowią czynniki wzmacniające poczucie jakości życia. Choć wyłącznie opisowy cel pracy może wydać się mało ambitny (wobec wyjaśniania, czy budowania modelu związków między różnymi czynnikami powiązanych z jakością życia), to jednak jest on koniecznym pierwszym krokiem, zwłaszcza jeśli założymy, że otrzymamy wiedzę nie tylko o tym, czy dany czynnik działa, ale także np. jak nasilona musi być dana aktywność, czym jest ona motywana, co się dzieje, gdy się zmienia lub jakie aktywności są skuteczniejsze we wzmacnianiu poczucia jakości życia od innych. Odnosząc się do zawartości prac dr Skałackiej odpowiem na pytanie, na ile ten opisowy cel udało się jej zrealizować.

2. Cykl artykułów

Za ważną część swojego naukowego osiągnięcia uznaje Habilitantka cykl 6 artykułów. Powstały one w latach 2015 do 2023 i rozpoczynam od nich moją recenzję, gdyż powinny one pokazywać rozwój naukowy Habilitantki – od jej pierwszych do obecnych pomysłów badawczych. Są to prace dwu-autorskie (poza jedną, w której dr Skałacka jest jedynym autorem), dr Skałacka jest pierwszą autorką, a w opisie swojego wkładu zawsze pisze o konceptualizacji, stawianiu hipotez i interpretacji wyników jako swoim wkładzie w daną publikację (często również były to analizy statystyczne, zbieranie danych itd.). Należy zatem przyjąć, że są to prace, w których Habilitantka miała zasadniczy wpływ na pomysł badawczy i metodologię badań, co pozwala ocenić, jak te pomysły i metodologia się zmieniały na przestrzeni ośmiu lat (patrz Tabela 1). Prace te opublikowano w *Journal of Applied Psychology, Czasopismo Psychologiczne, Psychogeriatrics, Activities, Adaptation & Aging, Journal of Family Nursing, Archives of Psychiatry and Psychotherapy*. Tu dla porządku należy dodać, że żadne z tych czasopism nie należy do pierwszego kwartyła, czyli 25% najlepszych czasopism.

celB

Tabela 1. Cykl artykułów dr K. Skałackiej wskazany jako osiągnięcie naukowe

Tytuł tekstu i rok wyd.	Plan badawczy i grupa	Zmienne (Narzędzia)	Główny wynik
Activities of the elderly and their satisfaction with life (2015)	Korelacyjne, N = 136 osób w wieku od 60 do 89 lat	Satysfakcja z życia (WHOQOL-BRIEF,2004); Subiektywny wiek życia (1 pytanie); Rodzaje aktywności – samotnicze i nieformalne (12; skala własna)	wyższe wskaźniki zadowolenia w poszczególnych domenach jakości życia osób starszych wiążą się nie tylko z liczbą podejmowanych aktywności (...) i są funkcją częstości wykonywania tych czynności oraz (...) istnieje słaba pośrednicząca rola subiektywnego wieku w relacji aktywność – jakość życia, która w przypadku ogólnej jakości życia okazała się supresją kooperatywną.
Wpływ zaangażowania w opiekę nad wnukami na poziom poczucia jakości życia dziadków (2018)	Korelacyjne; N =148 osób w wieku od 57 do 80 lat	Satysfakcja z życia (WHOQOL-BRIEF,2004); Czas zaangażowania w opiekę nad wnukami (Liczba godzin tygodniowo); Umiejscowienie kontroli (Delta24, Drawal, 1979)	The obtained results confirmed that with the increase of the number of hours devoted to grandchildren care, the sense of quality of life of the grandparents drops. This effect is stronger among grandfathers. The sense of the location of control plays the role of a mediator and suppressor in the relationship of care time over grandchildren with a sense of quality of life.
Sexual activity and life satisfaction in older adults (2019)	Korelacyjne i porównania międzygrupowe; N = 83, w wieku od 60 do 81 lat	Life Satisfaction Scale (Diener i in., 1985); autorski kwestionariusz satysfakcji seksualnej (5 aktywności i ich częstość w ciągu ostatniego pół roku)	60% of subjects have had engaged in sexual activity in the last 1–6 months; they mostly engage in subtle forms of sexual activity rather than having intercourse; The level of sexual activity of older adults was positively associated with both sexual and global life satisfaction; gender was not correlated with the level of sexual and global life satisfaction; Conclusions: Sexual satisfaction was a good predictor of global life satisfaction in older adults in our study.
Physical Leisure Activities and Life Satisfaction in Older Adults (2022)	Korelacyjne i porównania międzygrupowe; N= 120, w wieku od 61,8 do 71,2 lat	Satysfakcja z życia (WHOQOL-BRIEF,2004); Lista aktywności (za Skałacka i Derbis, 2015) wraz z oceną ich intensywności	(...) both the frequency and the intensity of physical activities improve life satisfaction. Older adults with low activity levels rarely choose cognitive or physically demanding activities over less demanding activities. The most active older adults prefer frequent but light physical activity, social interactions and solitary entertainment.
Digital or In-Person: The Relationship Between Mode of Interpersonal Communication During the COVID-19 Pandemic and Mental Health in Older Adults From 27 Countries (2021)	Analizy regresji i porównania międzygrupowe; Badanie ankietowe w ramach 8 fali badań projektu SHARE (the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe); Computer-assisted telephone interviewing (CATI). N = 39,316 older adults aged 60 and older	4 retrospektywne pytanie dotyczące zdrowia tj. występowania lęku, depresji, snu, samotności; 4 pytania dotyczące sposobów i częstotliwości kontaktu z najbliższymi; inne zmienne kontrolowane (np. pytanie o zmianę samopoczucia)	The older the person, the less beneficial digital communication was for their mental health, especially during interactions with their children.
COVID-19 and older workers' mental health: data from 27 countries (w druku)	Analizy regresji i porównania międzygrupowe; Badanie ankietowe w ramach 8 fali badań projektu SHARE (the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe); 27 krajów; Computer-assisted telephone interviewing (CATI).	4 retrospektywne pytanie dotyczące zdrowia tj. lęku, depresji, snu, samotności (ogólny wskaźnik); 3 pytania dotyczące zatrudnienia; inne zmienne kontrolowane	(...) older people forced by the pandemic into at-home and "hybrid" working evaluated their mental health as poorer than those who continued to work at their usual workplace did. Respondents whose working hours changed, whether they increased or

	<i>N = 51,203 older adults (57% women; range age =50 -105); 17% were employed or self-employed when COVID-19 broke out; 58% worked at the usual work place; 18% worked at home only)</i>		<i>decreased, also reported poorer mental health than those with no changes did. (...) these results were gender dependent.</i>

Krótko podsumowując badania przedstawione w Tabeli 1 zwrócę uwagę na kilka kwestii. Habilitantka prowadzi zasadniczo badania korelacyjne. Jako dwa ostatnie wymienia badania ankietowe, na dużych próbach, w 27 krajach. Tu należy podkreślić, że Habilitantka analizowała zebrany materiał ze względu na dostęp do bazy danych, ale nie miała wpływu na koncepcję badań czy dobór narzędzi. Po drugie, Habilitantka w zaplanowanych przez siebie badaniach stosowała te same techniki kwestionariuszowe. Doceniając budowanie technik własnych dotyczących aktywności osób starszych, zastanawia mnie dlaczego – w obliczu wyników pierwszych badań - Habilitantka nie zwróciła się ku budowaniu bardziej złożonych hipotez oraz modeli zależności, proponując również narzędzia o charakterze jakościowym. Zamiast tego podążyła ku badaniom ankietowym, opisującym ogólne tendencje, a nie pogłębiających analizę zjawiska. Po trzecie, czytając ostatnią kolumnę Tabeli 1, wydaje się, że przedstawione wyniki są dość zdroworozsądkowe, co skłania do myśli, na ile rzeczywiście stanowią znaczny wkład w naszą wiedzę naukową. Zdaję sobie sprawę z wagi tej krytyki, co skłania mnie do pytania, które chętnie zadam podczas kolokwium – jakie są relacje pomiędzy różnymi aktywnościami i jak te relacje wiążą się z poczuciem satysfakcji z życia w okresie starości? Zakładałam pozytywnie, że być może cytując abstrakty tekstów mogłam spłaszczyć głębokości dyskusji, czy nie dostrzec rozumowania Habilitantki, gdy tworzyła kolejne pomysły badawcze. Niestety w dyskusjach zawartych w tych tekstach nie wystąpiły takie wnioski. Uważam, że prace wcześniejsze (2015-2018) skłaniały do myśli o tym, że Habilitantka stopniowo buduje własny model pomyślnego starzenia (zawierały choćby analizy mediacji), co jednak okazało się złudne w świetle nowszych prac. Kończąc analizować cykl artykułów stwierdzam, że sam ten cykl nie spełnia kryterium „znacznego wkładu” . Tym bardziej z zainteresowaniem przystępuję do analizy monografii.

3. Monografia

W 2023 roku ukazała się w Wydawnictwie Uniwersytetu Opolskiego monografia Habilitantki pt. *Aktywne starzenie się jako wyznacznik poczucia jakości życia w późnej*

dorości, którą Autorka ocenia jako największy ze zrealizowanych przez Nią projektów. Faktycznie Habilitantka przedstawia dwa badania własne i - jak zaznacza - projekt drugi jest koncepcyjną replikacją badania pierwszego. Badania opisano w drugiej części monografii (rozdziały 5 do 7), a część pierwsza, zatytułowana tak jak bibliografia, jest teoretycznym wprowadzeniem w badane zagadnienia. I tak, rozdział pierwszy przedstawia sposoby definiowania starości, drugi - koncepcję aktywnego starzenia się, trzeci to próba uporządkowania terminologii dotyczącej dobrostanu i jakości życia oraz prezentacja „modeli jakości życia opartych na aktywności”, a rozdział czwarty to przegląd badań nad znaczeniem aktywności dla jakości życia osób starszych. Nie będę tutaj streszczać ich zawartości, Autorka zrobiła to w Autoreferacie, ale odniosę się do kwestii założeń pomysłu badań i kwestii porządkowania terminologii.

Na stronie trzeciej Autoreferatu Habilitantka pisze:

„Prezentowana monografia opiera się na trzech założeniach: po pierwsze, starzenie się nie oznacza zmniejszenia możliwości jednostki, ale jedynie ich zmianę (np. Baltes i Baltes, 1990; Braun-Gałkowska, 2006). Po drugie, osoby starsze dzielą swój czas pomiędzy zaangażowanie w aktywności o różnym charakterze i wymaganiach (wynikających z pełnionych ról społecznych), co powoduje, że jednostki angażujące się w różnorodne aktywności, mają wyższe poczucie jakości życia niż osoby w podeszłym wieku podejmujące mniej zróżnicowane aktywności (np. Fernández-Ballesteros, 2008; Kielar - Turska, 2019; Lee i in., 2018; Lubben i Gironde, 2003; Rowe i Kahn, 1997; WHO, 2002, 2015). Po trzecie, niektóre aktywności podejmowane przez osoby starsze są negatywnie połączone ze wskaźnikami funkcjonowania fizycznego i psychicznego (np. Hansen i Slagsvold, 2015; Hayslip Jr i in., 1998; Ng i Feldman, 2013). Założenia te stanowiły podstawę postawionego w monografii problemu badawczego dotyczącego relacji podejmowanych równolegle aktywności z poczuciem jakości życia osób starszych oraz czynników modyfikujących tą relację.”

Założenie drugie wydaje mi się nielogiczne. Sam fakt podejmowania różnych aktywności ma powodować (podkreślenie MB) wyższe poczucie jakości życia? Rozumiem, że istnieją związki, ale czy na pewno można tak jednoznacznie stwierdzić, co jest przyczyną, a co skutkiem? Co więcej, pisanie o aktywnościach podejmowanych równolegle (podkreślenie MB) sugeruje, że chodzi o jednoczesność. Tymczasem, osoby

nie tyle równolegle podejmują dwie lub pięć aktywności, ale przeciwnie kolejno zajmują się nimi, robiąc to z różnym zaangażowaniem, częstotliwością i prawdopodobnie różnym poczuciem skuteczności (jeśli dotyczy to ról społecznych – np. rola dziadków). Czytając dalsze rozdziały monografii, zwłaszcza empiryczne, pytanie o różnorodność aktywności, a nie tylko o ich liczbę (nie ilość!), o to, czy układają się w jakieś profile aktywności sprzyjające wyższej satysfakcji jest jasne. Oczywiście można spierać się co do typologii aktywności (co Autorka czyni), proponować empiryczne podejście (korzystając z analizy klas latentnych), ale dążąc do precyzji unikałabym w tym kontekście słowa „równoległość” .

Odnosząc się do rozdziałów 1-3 muszę przyznać, że niestety są one zasadniczo napisane w sposób sprawozdawczy. Habilitantka opisuje koncepcje, przywołuje adekwatne cytaty i rozważania, ale nie podaje swojego ustosunkowania do nich, nie poddaje też ich dogłębnej i krytycznej analizie, pokazując – na ich tle – swoje stanowisko. Co więcej, dość swobodnie zestawia kolejno prezentowane definicje. Nie zachowuje chronologii czasowej, ani nie odnosi się do pojęć z poziomu paradygmatów, tak by skonstruować prezentowane twierdzenia i podać swój pogląd, swoją definicję. Z jednej strony taki styl pisania może być ciekawy – np. okazuje się, że to, co opisano już w latach 80-tych XX wieku w Europie, jest teraz zgodne z analizami badań ankietowych robionych w 2015 roku przez WHO, ale jednak – w mojej ocenie – utrudnia czytanie, budzi poczucie chaosu, a przede wszystkim nie pozwala poznać zdania samej Autorki, Badaczki krytycznie analizującej koncepcje innych. Oczywiście nie chcę w ten sposób nie docenić wkładu, jaki dała Habilitantka zbierając i opisując wybrane adekwatnie koncepcje starzenia i jakości życia, raczej chcę zachęcić, aby w dalszych pracach przedstawiała tego rodzaju krytyczną syntezę, być może budując własny model aktywnego starzenia się.

Podobną uwagę mogłabym napisać odnosząc się do rozdziału czwartego, w którym ponownie Habilitantka prezentując wyniki badań nad różnymi rodzajami aktywności w wieku późnej dorosłości jakby na równi cytuje badania z lat wcześniejszych i współczesne, nie pokazując jak np. te nowsze badania uzupełniają starsze wyniki, tak właśnie, aby później móc klarownie pokazać, jak z kolei Ona uzupełni lukę w dotychczasowej wiedzy. Przyjęty raczej sprawozdawczy niż refleksyjny styl pisania powoduje także, że umyka czytelnikowi również perspektywa międzykulturowa i kulturowa. Gdy np. Autorka zestawia polskie dane GUS i wyniki badań Nakamury i współpracowników (2021) w USA

(s.39) przyjmuje uniwersalistyczny sposób myślenia, nie komentuje go jednak. Wydaje mi się również, że zajmując się tak obszernym zagadnieniem, jak aktywność a jakość życia w wieku starszym, można było próbować pokusić się o wykonanie metaanalizy badań lub choćby systematycznego przeglądu z wnioskami, które nie ograniczają się do tego, że nie mamy jasności co do badanych zmiennych, ich operacjonalizacja jest różna, a zebrane dane często trudno porównywać. Być może również warto byłoby rozważyć, czy pojęcie *satysfakcji z życia* (lub *poczucia satysfakcji z życia*) jest konstruktem jednolitym. Nie mam na myśli tylko podziału na subiektywny i obiektywny wymiar satysfakcji (zresztą badany kwestionariuszowo), ale raczej pytanie, czy satysfakcja nie może odnosić się do różnych obszarów (np. zawodowa, rodzinna, ect.) i również dalej wiązać się z różnymi aktywnościami? Częściowo do tego pytania Habilitantka odniosła się w badaniu drugim.

Podsumowując rozważania przedstawione w pierwszej części książki chcę podkreślić, że jej zawartość jest bogata i szczegółowa. Mnie zabrakło w niej „przewodnika”, który zapowie, co będzie dalej i dlaczego lub podsumuje, pokazując swój pomysł badawczy. Odnosi się to jednak bardziej do stylu pisania niż zawartości.

Część druga monografii to prezentacja własnych badań empirycznych. Autorka przyjmuje na wstępie ważne założenie, aby zajmować wieloma aktywnościami osób starszych, które nie konkurują ze sobą, ale się kumulują, a nawet dopełniają w życiu tych osób. Nie pomija również faktu, że wszystkie aktywności i sama satysfakcja jest silnie osadzona w określonym kontekście (stanu zdrowia, ale również np. wykształcenia powiązanego ze sposobami spędzania wolnego czasu). Przedstawione w pierwszym badaniu hipotezy są dobrze uzasadnione, a nawet zaproponowano model zależności zmiennymi (Rys. 4. s.168). Nie zgadzam się z tytułem rysunku – przedstawia on hipotezy - rozumiane jako oczekiwane zależności między zmiennymi, ale nie „hipotezy weryfikujące model”. To chyba jakiś skrót myślowy. Hipotezy to stwierdzenia, a wyniki badań pozwalają sprawdzić ich słuszność. Pomijając powyższe warto dodać, że w badaniu pierwszym poddano analizie dane zebrane w ramach *Badania Zdrowia, Starzenia się Populacji i Procesów Emerytalnych „SHARE: 50+ w Europie”* (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, SHARE). Liczebność grupy jest imponująca (ponad 55 000 osób), a analizy – metodą klas latentnych wraz ze sprawdzeniem równoważności pomiaru w badanych 18 populacjach – przeprowadzono wnikliwie i profesjonalnie. Należy szczególnie docenić tę skrupulatność, gdyż opracowanie tak bogatego zbioru danych

stanowi duże wyzwanie metodologiczne i statystyczne. Z tym wyzwaniem Habilitantka poradziła sobie bardzo dobrze. Choć trudno mi było ustalić, na ile brała Ona udział w doborze technik badawczych, nie mam wątpliwości, że ze zgromadzonego materiału potrafiła wydobyć cenne informacje na temat zarówno grupy polskiej, jak i grupy z pozostałych 18 krajów Europy. Odkrycie czterech grup osób – wszechstronnie aktywnych, aktywnych głównie fizycznie, aktywnych głównie poznawczo i nieaktywnych w populacji Europy jest nowym wkładem do wiedzy w zakresie psychologii, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że pokazano zależności dotyczące związków aktywności z poczuciem szczęścia i satysfakcją z życia. Ta część pracy zawiera systematyczne podsumowania, co pozwoliło Autorce nie tylko dostrzec wyniki nowe na tle literatury, ale także zaproponować badanie własne, będące konceptualną replikacją badania pierwszego.

W pełni zgadzam się z Habilitantką, że wyniki badania drugiego stanowią ważny wkład w wiedzę z zakresu psychologii starzenia się. Choć to nadal badania poprzeczne i przeprowadzono je z udziałem 377 osób z trzech województw (opolskiego, śląskiego i dolnośląskiego), a badani byli rekrutowani za pomocą plakatów informacyjnych zamieszczanych w klubach seniora, na uniwersytetach trzeciego wieku oraz tablicach informacyjnych rodzinnych ogrodów działkowych, co ogranicza możliwość generalizacji wyników, Habilitantka niewątpliwie starała się zadbać o pogłębione analizy (np. nie tylko występowanie aktywności, ale jej częstotliwość). Fakt, że uzupełniła pulę narzędzi, a nie tylko powtórzyła badanie SHARE należy docenić. Analizy ponownie wykonano bardzo skrupulatnie, jasno opisano i podsumowano, zestawiając z wynikami badania SHARE. W mojej ocenie badanie drugie świadczy o tym, że Habilitantka rozwija swoje instrumentarium oraz poszukuje nowych pytań badawczych. Liczę, że dalsze prace naukowe będą odważniejsze, sięgną do innych planów badawczych, innej metodyki, aby niektóre z wniosków mogły odnosić się faktycznie do mechanizmów pomyślnego starzenia.

Na zakończenie odniosę się do dyskusji wyników. Po pierwsze, oczekiwałabym częściowych dyskusji po podsumowaniu wyników badania 1, a następnie badania 2. W takim ujęciu właściwa dyskusja mogłaby odbyć się na poziomie ogólniejszym i nie byłaby tak obszerna. Habilitantka zrealizowała jednak inny zamysł – odniosła się do każdej z hipotez lub pytań badawczych zawsze najpierw przywołując wyniki badań innych autorów, następnie własne i znowu wracając do wyników innych prac i teorii. Ten zabieg

ceB

utrudnia wyraźne oddzielenie wyników uzyskanych w badaniach własnych od wyników badań innych autorów. Nie przedstawiam w tym miejscu opisu wyników, bo można się z nimi zapoznać czytając autoreferat, w którym są one klarowniej opisane. Bez wątpienia dr Skalaćka ma obszerną wiedzę, ale jak sama wskazuje większość uzyskanych przez nią wyników potwierdza wyniki wcześniejszych prac. Nie były to jedne prace prowadzone w Polsce.

Na tym tle za cenny należy uznać rozdział 6.4., w którym znajduje się autorska propozycja nowego modelu aktywnego starzenia się. Tu rzeczywiście Autorka przedstawia wstępną syntezę, zarys refleksji nad istotą aktywnego starzenia się. Myślę, że słusznie pojawia się tu również myśl o wzajemnych zależnościach między aktywnościami a poczuciem jakości życia, którą można było już sformułować przed rozpoczęciem badań, na podstawie teorii i przeglądu wyników badań innych autorów. Zachęcałabym Habilitantkę, aby podczas kolokwium podjęła wyzwanie dookreślenia, co jest treścią zmiennej „postępujący wiek” w jej modelu. Chętnie usłyszę odpowiedź na tak właśnie sformułowane pytanie.

Podsumowując, przedstawione w recenzowanej monografii wyniki badań stanowią znaczny wkład w wiedzę o aktywnościach osób starszych w Polsce, na tle innych krajów europejskich, w okresie przed pandemią Covid-19. Habilitantka niewątpliwie biegle posługuje się narzędziami statystycznymi, które potrafi właściwie zastosować, biorąc pod uwagę stawiane hipotezy. Liczę, że umożliwi jej to wspieranie doktorantów i współpracowników w opracowywaniu kolejnych wyników badań. Zachęcam również do pogłębienia refleksji nad kwestiami koncepcyjnymi w obszarze badań nad okresem późnej dorosłości.

4. Pozostały dorobek naukowy

W latach 2017 – 2020 Habilitantka odbyła kilka staży badawczych w Katedrze i Klinice Rehabilitacji Psychiatrycznej Wydziału Nauk Medycznych Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. Będąc pod opieką prof. dr hab. Marka Krzystanka brała udział w pracy nad kolejnymi publikacjami w czasopismach medycznych (7 publikacji, choć w spisie publikacji jest ich 15). Jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora pracowała pod kierunkiem prof. dr hab. Romualda Derbisa. Była również kierownikiem grantu w konkursie Miniatura, co oznacza, że pozyskała samodzielnie środki spoza uczelni na realizację swojego pomysłu badawczego. Warto podkreślić, że w wykazie publikacji

znajduje się również 10 publikacji, w dobrych czasopismach, które są efektem prac dr Skałackiej w ramach konsorcjum HOME_EU (Reversing Homelessness in Europe (H2020-SC6-REVINEQUAL-2016/GA726997)), co również wskazuje na jej aktywny udział w pracy nad adaptacją narzędzi i prowadzeniem badań międzynarodowych w Polsce. Podczas konferencji krajowych dr Skałacka prezentowała wyniki swoich badań 18 razy (w tym jeden poster). Dane bibliometryczne na dzień 5 maja 2024 to według Web of Science: h-index 6, publication -16, sum of times cited -122.

5. Konkluzja

W konkluzji, na podstawie przedstawionej powyżej oceny i zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. tekst jednolity: Dz. U. 2022 poz. 574 z późn. zm.) stwierdzam, że moja ocena osiągnięcia naukowego dr Katarzyny Skałackiej jest pozytywna. Wskazane osiągnięcie stanowi wystarczający, a zarazem znaczny wkład w rozwój psychologii jako dyscypliny naukowej.

/Marta Białecka/